

I

(Resolutsioonid, soovitused ja arvamused)

SOOVITUSED

NÕUKOGU

NÕUKOGU SOOVITUS,

12. märts 2021,

romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise kohta

(2021/C 93/01)

EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artiklit 292 koostoimes artikli 19 lõikega 1,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut

ning arvestades järgmist:

- (1) Nõukogu direktiivis 2000/43/EÜ⁽¹⁾ on sätestatud raamistik rassilise või etnilise päritolu alusel diskrimineerimise vastu võitlemiseks kogu liidus sellistes valdkondades nagu tööhõive, haridus, sotsiaalkaitse, sealhulgas sotsiaalkindlustus ja tervishoid, sotsiaalsed soodustused ning kaupade ja teenuste, sealhulgas eluaseme kättesaadavus ja pakkumine. Üks käesoleva soovituse eesmärk on aidata kaasa selle direktiivi tõhusale rakendamisele, ilma et see piiraks liikmesriikide pädevusi.
- (2) Nõukogu raamotsusega 2008/913/JSK⁽²⁾ kohustatakse liikmesriike kriminaliseerima avaliku vägivallale või vihkamisele kihutamise rassi, nahavärvi, usutunnistuse, sünnipära või rahvuse või etnilise päritolu alusel ning tagama, et rassistlikku ja ksenofoobset motiivi loetakse raskendavaks asjaoluks või et sellist motiivi võib liikmesriigi kohtutes karistuste määramisel arvesse võtta. Käesoleva soovituse eesmärk on tugevdada meetmeid romade vastu suunatud vaenukõne, vaenuritegude ja vägivalda vastu võitlemisel. Kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2012/29/EL⁽³⁾ on käesoleva soovituse eesmärk ühtlasi edendada toe pakkumist neile romadele, kes on selliste kuritegude ohvrid.
- (3) Euroopa sotsiaalõiguste sambas on esitatud põhimõtted ja õigused, mille eesmärk toetada ja suurendada sotsiaalset õiglust olenemata soost, rassilisest või etnilisest päritolust, usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest. Üldised meetmed, mida täiendavad käesolevas soovituses esitatud sihipärased meetmed suure diskrimineerimis- või sotsiaalse tõrjutuse riskiga rühmade kaitsmiseks ja toetamiseks, on sotsiaalõiguste

(1) Nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust (EÜT L 180, 19.7.2000, lk 22).

(2) Nõukogu 28. novembri 2008. aasta raamotsus 2008/913/JSK teatud rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega (ELT L 328, 6.12.2008, lk 55).

(3) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiiv 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK (ELT L 315, 14.11.2012, lk 57).

samba põhimõtete rakendamise toetamisel keskse tähtsusega. Samba eesmärkide saavutamine on ühine poliitiline kohustus ja vastutus. Seda tuleks rakendada nii liidu kui ka liikmesriikide tasandil kooskõlas vastavate pädevustega, võttes nõuetekohaselt arvesse eri sotsiaal-majanduslikke keskkondi ja riiklike süsteemide mitmekesisust, sh sotsiaalpartnerite rolli, austades samal ajal täielikult subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtet.

- (4) Käesolev soovitus aitab kaasa ka võrdsete ja kaasavate demokraatlike ühiskondade kestlikule arengule kooskõlas ÜRO kestliku arengu eesmärkidega.
- (5) Komisjon on esitanud Euroopa Parlamendile ja nõukogule ettepanekud ühissätete määruse 2021–2027, Euroopa Sotsiaalfond+ -i 2021–2027 (edaspidi „ESF+ 2021–2027“) ning Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Ühtekuuluvusfondi 2021–2027 kohta. Kõnealustes ettepanekutes viidatakse võrdõiguslikkusele ja mittediskrimineerimisele kui horisontaalsetele põhimõtetele, mida tuleks nimetatud fondide rakendamisel järgida. Ettepanekus ESF+ 2021–2027 kohta kutsutakse liikmesriike ja komisjoni konkreetselt üles tagama liidu programmide rakendamisel võrdõiguslikkus ja mittediskrimineerimine ning osutatakse kolmanda riigi kodanike sotsiaal-majandusliku lõimimise ja marginaliseerunud kogukondade (nagu romad) kaasamise edendamisele, mille rakendamistingimuseks on seatud romasid käsitleva riikliku strateegilise raamistiku olemasolu. Kuni nimetatud ettepanekute vastuvõtmiseni aitab käesolev soovitus kaasa nende tõhusale tulevasele rakendamisele.
- (6) Komisjoni 3. märtsi 2010. aasta teatis „Euroopa 2020. aastal: aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegia (strateegia „Euroopa 2020“) on andnud märkimisväärse tõuke vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastasele võitlusele, seades ühised Euroopa eesmärgid vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamiseks ning hariduse omandamise ja tööhõive taseme tõstmiseks. Kõnealuseid eesmarke pole võimalik saavutada ilma romade võrdõiguslikkuse, kaasatuse ja osalemise parandamiseta, milleks pakutakse käesolevas soovitusel konkreetsed suunised.
- (7) Nõukogu kiitis 19. mail 2011 heaks komisjoni 5. aprilli 2011. aasta teatise „Romaid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiade ELi raamistik aastani 2020“, milles julgustatakse liikmesriike edendama igakülgset romade sotsiaalset ja majanduslikku kaasamist ning seadma eesmarke hariduse, tööhõive, tervishoiu ja eluaseme valdkonnas. Vaatamata ELi raamistiku alge ülesehituse puudulikkusele oli sellel oluline lisaväärtus, millele käesolevas soovitusel tuginetakse, muu hulgas võttes selles arvesse raamistiku rakendamisel saadud õppetunnid.
- (8) Nõukogu 9. detsembri 2013. aasta soovitusel⁽⁴⁾ eesmärk oli tõhustada romade integreerimise riiklike meetmeid. Nõukogu kutsus sellega liikmesriike üles teavitama komisjoni igal aastal soovitusel kohaselt võetud meetmetest ja edusammudest romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiade rakendamisel. Käesolevas soovitusel tuginetakse sellele kogemusele ning vaadatakse läbi võetavad meetmed ja laiendatakse neid.
- (9) Oma 8. detsembri 2016. aasta järeldustes „Romade integreerimise kiirendamine“ kutsus nõukogu komisjoni viima ellu romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiade ELi raamistiku (aastani 2020) vahehindamine (põhjalik hindamine) ning esitada selle põhjal algatus 2020. aasta järgseks perioodiks. Kuigi tehtud põhjalikus hindamises tunnistatakse raamistiku lisaväärtust, märgitakse selles, et romad seisavad Euroopas jätkuvalt silmitsi diskrimineerimise ning sotsiaalse ja majandusliku tõrjutusega.
- (10) Põhjalikust hindamisest ning selle kohta nõukogu, Euroopa Parlamendi ja mitme üleeuroopalise ja riigi tasandi kodanikuühiskonna organisatsiooni tehtud järeldustest nähtub, et romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise edendamise kohustust on vaja uuendada ja tugevdada. Selle kohustusega tuleks tagada, et erilist tähelepanu pööratakse mittediskrimineerimisele, sealhulgas võideldes romavastasuse vastu, mis on romavastase rassismi erivorm, ja keskendudes neljale sotsiaal-majandusliku kaasamise valdkonnale, milleks on haridus, tööhõive,

⁽⁴⁾ Nõukogu 9. detsembri 2013. aasta soovitus romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta (ELT C 378, 24.12.2013, lk 1).

tervishoid ja eluase. Samuti tuleks selle kohustuse puhul võtta arvesse roma elanikkonna konkreetsete rühmade vajadusi ja mitmekesisust; kaasata romasid romade võrdõiguslikkuse ja kaasamise strateegiate väljatöötamise, rakendamise, järelvalvesse ja hindamisse; parandada eesmärkide seadmist, andmete kogumist, järelvalvet ja aruandlust ning saavutada see, et romade võrdõiguslikkust ja kaasamist võetaks peavoolupoliitikas rohkem arvesse. Meetmete kavandamisel tuleks eritähelpanu pöörata soolisele perspektiivile.

- (11) Käesolev soovitus tugineb ka hulgaliselt järeldustele, mis on tehtud asjakohastes Euroopa Parlamendi 15. aprilli 2015. aasta ja 12. veebruari 2019. aasta resolutsioonides, nõukogu 8. detsembri 2016. aasta järeldustes ja komisjoni aastaaruannetes alates 2013. aastast.
- (12) Teatise „Romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistik aastani 2020“ jätkuna võttis komisjon 7. oktoobril 2020 vastu paketi, mis sisaldab käesoleva soovitusettepanekut ja teatist „Võrdõiguslikkuse liit: romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlev ELi strateegiline raamistik“ (edaspidi „7. oktoobri 2020. aasta teatis“). 7. oktoobri 2020. aasta teatises on sätestatud kõikide liikmesriikide ELi tasandi eesmärgid ja, kui see on asjakohane, sihid ning minimaalsed kohustused, mida võidakse olenevalt riigi olukorrast ja romade elanikkonna suurusest täiendada muude riiklike meetmete ja liidu toetusega. Hiljutised andmed näitavad, et kuus eurooplast kümnest leiab endiselt, et romade diskrimineerimine on nende riigis laialt levinud, ning enam kui kuus kümnest eurooplasest nõustub, et romade parem integreerimine võiks ühiskonnale kasu tuua⁽⁵⁾. Käesoleva soovitusel üldesmärk on aidata edendada romade võrdõiguslikkust ja võidelda nende tõrjutuse vastu nii, et nad ise osalevad selles aktiivselt.
- (13) COVID-19 pandeemia avaldas tõrjutud ja ebasoodsas olukorras romade kogukondadele tõsiselt negatiivset tervise- ning sotsiaal-majanduslikku mõju, mis võib valitsevat ebavõrdsust ning vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse riski veelgi enam süvendada. Käesoleva soovitusel toetatakse romade struktuurilise ebavõrdsuse vähendamist, tegeledes, kui see on asjakohane, selliste probleemide lahendamiseks nagu romade piiratud juurdepääs puhtale veele, sanitaartaristule ja tervishoiuteenustele, sealhulgas vaktsineerimisteenustele, ning selliste vahendite ja digioskuste puudumine, mis võimaldaksid romadel osaleda aktiivselt ühiskonnas, sealhulgas kaugõppes, ning kaotades suure majandusliku ebakindluse, ülerahvastatud leibkonnad, eraldatud asulad või laagrid.
- (14) Seoses populismi ja rassismi kasvuga liidus⁽⁶⁾ on vaja keskenduda diskrimineerimise vastu võitlemisele ja selle ennetamisele, sealhulgas võideldes romavastasusega, mis on diskrimineerimise ja tõrjutuse algpõhjus ning süvendab neid. ELi 18. septembri 2020. aasta rassismivastases tegevuskavas (2020–2025) sätestatakse mitmesugused konkreetsed meetmed rassismi vastu võitlemiseks. Romavastasus on väga sageli esinev⁽⁷⁾ rassismi vorm, mille alged peituvad ühiskonna enamiku suhtumises romadesse ja nende kohtlemises ajalooliselt väljakujunenud nn teistestamise raames,⁽⁸⁾ mis põhineb stereotüüpidel ja negatiivsetel hoiakutel, mis võivad vahel olla tahtmatud või alateadlikud⁽⁹⁾.

Alates 2005. aastast on Euroopa Parlament kasutanud seda mõistet oma 28. aprilli 2005. aasta, 15. aprilli 2015. aasta, 25. oktoobri 2017. aasta ja 12. veebruari 2019. aasta raportites ja resolutsioonides. Mitu rahvusvahelist ja kodanikuühiskonna organisatsiooni on tunnistanud seda nähtust, mida tuntakse ka romavastase

⁽⁵⁾ Eurobaromeetri eriuuring nr 493. „Diskrimineerimine ELis“ (esimesed tulemused avaldati 2019. aasta septembris).

⁽⁶⁾ „Widespread racism continues to plague Europe“. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 20. juuni 2019, andmed põhinevad 2019. aasta põhiõiguste aruandel, Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, 6. juuni 2019.

⁽⁷⁾ Rassismi ja sallimatuse vastu võitlemise Euroopa komisjoni (ECRI) üldine poliitiline soovitus nr 3 romade vastu suunatud rassismi ja sallimatuse vastase võitluse kohta, vastu võetud 6. märtsil 1998. Romavastasuse ja romade diskrimineerimise vastast võitlust käsitleva üldise poliitilise soovitusel nr 13 preambulis rõhutatakse, et „romavastasus on eriti püsiv, vägivaldne, korduv ja igapäevane rassismi vorm“.

⁽⁸⁾ „Alliance Against Antigypsyism“ (2017. aasta viitedokument). Allikas: http://antigypsyism.eu/?page_id=17

⁽⁹⁾ Rassismi, ksenofoobia ja muude sallimatuse vormide vastu võitlemise ELi kõrgetasemelise töörühma järelduste dokument, november 2018. „Antigypsyism: Increasing its recognition to better Understand and address its Manifestations.“

rassismi, romafoobia ja mustlasvastasusena. Oma 8. detsembri 2016. aasta järeldustes tunnistas nõukogu vajadust võidelda „romade vastu suunatud rassismi (või nn romavastasuse) kõigi vormide vastu, kuna sellest saab alguse nende sotsiaalne tõrjutus ja diskrimineerimine“. Holokausti Mälestamise Rahvusvaheline Ühendus (IHRA) võttis 8. oktoobril 2020 vastu õiguslikult mittesiduva romavastasuse / romavastase diskrimineerimise määratluse ⁽¹⁰⁾.

- (15) Romade suhtes võetavate meetmete puhul on oluline tunnistada teatavate rühmade, ⁽¹¹⁾ sealhulgas roma naiste, roma noorte, roma laste, LGBTI-romade, eakate romade, puuetega romade, kolmandate riikide kodanikest või kodakondsuseta ning liikuvate ELi romade erivajadusi või haavatavust. Seetõttu võetakse käesolevas soovitusel arvesse, kui oluline on tegeleda mitmekordse diskrimineerimise ⁽¹²⁾ probleemiga. Selles pakutakse välja meetmed selle kohta, kuidas paremini kaitsta ja kaasata roma lapsi, kes diskrimineerimise ja segregatsiooniga eriti palju kokku puutuvad.

Kooskõlas nõukogu 8. detsembri 2016. aasta järeldustega uuritakse selles ka noortele romadele võimaluste loomist ja nende kasutamata potentsiaali rakendamist seeläbi, et suurendatakse nende aktiivset osalemist noortele suunatud programmides ja meetmetes, näiteks sellistes, millele on osutatud komisjoni 1. juuli 2020. aasta teatises „Noorte tööhõive toetus: töösild järgmise põlvkonna jaoks“.

- (16) Tunnistades romade mitmekesisust, kasutatakse terminit „roma“ üldmõistena, et viidata mitmesugustele roma päritolu rühmadele, nagu romad, sintid, kaaled, mustlased, romanišid ja bojašid/rudarid. Samuti hõlmab termin selliseid rühmi nagu aškalid, egiptlased, idarühmad (sealhulgas domid, lomid, romid ja abdalid) ja rändrahvad, sealhulgas etnilised *traveller*’id, jenišid ja haldusnimetusega „*gens du voyage*“ määratletud elanikkonnarühmad, samuti inimesed, kes määratlevad end kui „Gypsies“, „Tsiganes“ või „Tziganes“, eitamata seejuures seda, et igal kõnealusel rühmal on oma eripära.
- (17) Seoses liidusisese liikuvusega on vaja austada liidu kodanike vaba liikumise õigust ja selle kasutamise tingimusi. Kõnealused tingimused hõlmavad piisavate vahendite ja üldise ravikindlustuse olemasolu vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivile 2004/38/EÜ ⁽¹³⁾. Samal ajal tuleb püüda parandada romade elutingimusi ning võtta meetmeid nende majandusliku ja sotsiaalse kaasatuse edendamiseks nii nende päritoluliikmesriigis kui ka elukohaliikmesriigis.
- (18) Tunnistades, et liikmesriigid peaksid valima ise oma järelevalvemeetodid, sealhulgas asjakohased andmekogumismeetodid, ning võttes arvesse asjaolu, et etnilist päritolu käsitleva teabe kogumine on tundlik küsimus, mis ei ole teatavates liikmesriikides võimalik, rõhutatakse käesolevas soovitusel, et oluline on koguda andmeid vajaliku taustateabena selliste meetmete kavandamiseks, mis aitavad tõhusalt parandada romade olukorda, kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) 2016/679 ⁽¹⁴⁾ ning 2018. aasta suunistega võrdõiguslikkust käsitlevate andmete kogumise ja kasutamise parandamise kohta, mille on avaldanud mittediskrimineerimise,

⁽¹⁰⁾ <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antigypsyism-anti-roma-discrimination>

⁽¹¹⁾ Puudutab eri kontekste, näiteks inimkaubandust, mille ohvrid on peamiselt roma naised ja lapsed.

⁽¹²⁾ Mõistet „mitmekordne diskrimineerimine“ kasutatakse üldmõistena kõikide diskrimineerimise juhtumite puhul, mil diskrimineerimine toimub korraga mitmel alusel, ning seda esineb kahes vormis. Esiteks võib tegemist olla „täiendava diskrimineerimisega“, kui see toimub mitmel eraldi alusel, ja teiseks „läbipõimunud diskrimineerimisega“, kui kaks või enam diskrimineerimise alust on omavahel lahutamatu seotud. „Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws“. Euroopa Komisjoni aruanne (2007). „Multiple Discrimination in EU Law: Opportunities for Legal Responses to Intersectional Gender Discrimination“. Soolise võrdõiguslikkuse valdkonna õiguseksperdi Euroopa võrgustik. Euroopa Komisjon (2009).

⁽¹³⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiiv 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ (ELT L 158, 30.4.2004, lk 77).

⁽¹⁴⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT L 119, 4.5.2016, lk 1).

võrdõiguslikkuse ja mitmekesisuse kõrgetasemelise tööühma võrdõiguslikkust käsitlevate andmete alatöörühm⁽¹⁵⁾. Käesolevas soovitusel tunnistatakse ühtlasi, kui oluline on näitajate kasutamine järelevalvemeetodina. 7. oktoobri 2020. aasta teatise selgitatakse, et liikmesriigid saavad valida näitajad romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise hindamiseks ette nähtud näitajate hulgast, mille on ühiselt kokku pannud Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, komisjon ja liikmesriigid.

- (19) Käesolevas soovitusel keskendutakse selgelt romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise edendamise meetmetele, püüdmata kõrvale jätta teisi ebasoodsas olukorras olevaid rühmi. Need meetmed peaksid võrreldavates olukordades põhinema samadel põhimõtetel. Sellega seoses on jätkuvalt asjakohased romade kaasamise ühised aluspõhimõtted⁽¹⁶⁾. Meetmetega tuleks samuti integreerida romade võrdõiguslikkus, kaasamine ja osalemine nii liidu kui ka liikmesriikide poliitikaalgatusesse, pöörates eritähelpanu interseksionaalsusele ja soolisele mõõtmele. 7. oktoobri 2020. aasta teatise on esitatud lisasuunised romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike kavandamise ja rakendamise kohta.
- (20) Üks käesoleva soovitusel eesmärkidest on kinnitada pikaajalist kohustust ning anda uuendatud ja tugevdatud suunised, nähes ette meetmed, mida liikmesriigid võivad võtta romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise ühiste eesmärkide saavutamiseks.
- (21) Käesolevas soovitusel austatakse täielikult subsidiaarsuse põhimõtet ja liikmesriikide esmast vastutust selles valdkonnas. See ei piira siseriikliku menetlusõiguse põhimõtte ja liikmesriikide õigustraditsioonide kohaldamist. Kohaldada tuleks ühist, kuid diferentseeritud lähenemisviisi, võttes nõuetekohaselt arvesse riiklike olusid, näiteks romade arvu ja osakaalu kogurahvastikus, üldist majanduslikku konteksti, sihtelanikkonna eriomadusi igas liikmesriigis ning võimalust kehtestada konkreetsele etnilisele rühmale suunatud poliitikat. Riiklike lähenemisviise ja asjakohaseid meetmeid romade kaasamise, võrdõiguslikkuse ja osalemise edendamiseks tuleks kohandada ja valida vastavalt kohapealsetele konkreetsetele oludele ja vajadustele, mis hõlmavad vajadust tegeleda laiemas kontekstis ebasoodsas olukorras olevate rühmadega, nagu romad. Üldmeetmed peaksid olema kavandatud nii, et nendega kindlustatakse meetmete tõhus jõudmine romadeni.
- (22) Romasid käsitlev riiklik strateegiline raamistik tähendab romasid käsitlevaid riiklike strateegiaid ja/või integreeritud poliitikameetmeid laiemas sotsiaal-majanduslikus kontekstis, mis on olulised romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemise seisukohast,

ESITAB JÄRGMISED SOOVITUSED:

1. Liikmesriigid peaksid oma laiemas sotsiaalse kaasamise poliitika raames võtma vastu romasid käsitlevad riiklikud strateegilised raamistikud, millega parandatakse romade olukorda, ja edastama need Euroopa Komisjonile eelistatavalt 2021. aasta septembriks. Kooskõlas siseriikliku ja liidu õigusega, olemasolevate vahendite ja riigi oludega, peaksid liikmesriigid vajaduse korral kaaluma käesolevas soovitusel käsitletud meetmete asjakohasust riigi kontekstis ning rakendama neid proportsionaalselt ja valikuliselt tihedas koostöös kõigi asjaomaste sidusrühmadega. Kõnealuse asjakohasuse hindamisel julgustatakse liikmesriike lähtuma vabatahtlikest minimaalsetest kohustustest ning tegema olenevalt siseriiklikust kontekstist võimalikke täiendavaid jõupingutusi, nagu on ette nähtud teatises.

⁽¹⁵⁾ Suunised võrdõiguslikkust käsitlevate andmete kogumise ja kasutamise parandamise kohta (2018). Euroopa Kontrollikoda soovitas töötada välja sobivad meetodid, mille abil koguda asjakohaseid andmeid romade kaasamise kohta kõigis liikmesriikides. „Romade integratsioonile suunatud ELi poliitikaalgatused ja rahaline abi: viimasel kümnendil on tehtud märkimisväärsed edusamme, kuid kohapeal vajatakse täiendavaid jõupingutusi“. Eriaruanne nr 14/2016.

⁽¹⁶⁾ Ühiseid aluspõhimõtteid arutati esimesel romade kaasamise Euroopa platvormil 2009. aasta aprillis ning tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu kiitis need heaks 8. juunil 2009 järeldustes, milles kutsuti liikmesriike üles võtma poliitika kujundamisel ja rakendamisel vajaduse korral arvesse ühiseid aluspõhimõtteid. Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu järeldused romade kaasamise kohta (8. juuni 2009).

Horisontaalsed eesmärgid: võrdõiguslikkus, kaasamine ja osalemine

2. Liikmesriigid peaksid koondama jõupingutused selliste meetmete vastuvõtmiseks ja rakendamiseks, millega edendatakse võrdõiguslikkust ning ennetatakse ning tõkestatakse diskrimineerimist, romavastasust ning sotsiaalset ja majanduslikku tõrjutust ning nende algpõhjuseid. Need jõupingutused peaksid hõlmama järgmisi meetmeid:
  - a) meetmed, millega võideldakse tõhusalt otsese ja kaudse diskrimineerimise vastu, tegeledes muu hulgas ahistamise, romavastasuse, stereotüüpiseerimise, romavastase retoorika, vaenukõne, vaenukuritegude ja romavastase vägivalda, sealhulgas sellisele tegevusele kihutamise vastu nii internetis kui ka väljaspool seda, eelkõige direktiivi 2000/43/EÜ, raamotsuse 2008/913/JSK ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2010/13/EL⁽¹⁷⁾ ülevõtmise, rakendamise ja täitmise kontekstis;
  - b) meetmed, millega töötatakse kooskõlas direktiiviga 2012/29/EL välja ohvrite toetamise terviklik süsteem, edendatakse seda ning antakse vaenukuritegude ja diskrimineerimise ohvriks langenud romadele abi;
  - c) meetmed, millega võideldakse romade, eelkõige roma naiste, roma noorte, roma laste, LGBTI-romade, eakate romade, puuetega romade, kodakondsuseta romade ja liikuvate ELi romade⁽¹⁸⁾ mitmekordse ja struktuurse⁽¹⁹⁾ diskrimineerimise vastu;
  - d) meetmed, millega suurendatakse teadlikkust asjaolust, et võitlus diskrimineerivate tavade vastu on põimunud jõupingutustega romavastasuse ning sotsiaalse ja majandusliku tõrjutuse vastu võitlemiseks osana ühistest jõupingutusest edendada laiemat võrdõiguslikkuse eesmärki;
  - e) meetmed, millega analüüsitakse ja tunnistatakse romavastasuse ja romade diskrimineerimise esinemist ning suurendatakse meedia, koolide õppekavade ja muude vahendite kaudu teadlikkust nendest nähtustest, nende vormidest ja kahjulikest tagajärgedest, näiteks suurendatakse ametnike ja teiste sidusrühmade teadlikkust vajadusest neid ära tunda ja nendega tegeleda;
  - f) meetmed, millega edendatakse koolides tegevusi ja kampaaniaid, et suurendada teadlikkust mitmekultuurilisusest;
  - g) meetmed, millega suurendatakse teadlikkust romade kultuurist, keelest ja ajaloost, sealhulgas romade holokaustist ja lepitamisprotsessidest ühiskonnas, muu hulgas meetmete abil, millega pakutakse õpetajatele asjakohast koolitust ja koostatakse asjakohased koolide õppekavad, kuna see teadlikkus on oluline eelarvamuste ja romavastasuse kui diskrimineerimise oluliste põhjuste vähendamiseks;
  - h) meetmed, millega edendatakse positiivseid narratiive romade kohta ja seatakse romade eeskujusid ning parandatakse mõistmist romade ees seisvatest väljakutsetest, toetades selleks muu hulgas kogukondadevahelisi kontakte ja kultuuridevahelist õppimist.
3. Liikmesriigid peaksid võitlema roma elanikkonna äärmiselt kõrge suhtelise vaesuse määra ning materiaalse ja sotsiaalse puuduse vastu, toetamaks tõhusalt romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist. Asjakohasel juhul peaksid liikmesriigid järgima integreeritud lähenemisviisi, mis keskendub kõigile asjaomastele poliitikavaldkondadele. Neid jõupingutusi on võimalik ellu viia järgmiste meetmete abil:
  - a) meetmed, millega tagatakse piisavad investeeringud inimkapitali, taristu arendamisse ja eluasemesse ning sotsiaalse ühtekuuluvuse poliitikasse ja parandatakse selliste investeeringute suunamist;
  - b) meetmed, millega tagatakse ebasoodsas olukorras olevate romade juurdepääs piisavatele sotsiaalkaitsekavadele sealhulgas nii sisetulekutoetus kui ka mitterahalised hüvitised ja teenuste osutamine;

⁽¹⁷⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. märtsi 2010. aasta direktiiv 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv) (ELT L 95, 15.4.2010, lk 1).

⁽¹⁸⁾ Roma päritolu ELi kodanikud, kes kasutavad oma vaba liikumise õigust Euroopa Liidus.

⁽¹⁹⁾ Süsteemse ehk struktuurse diskrimineerimise all peetakse silmas õigusaktidest, poliitikast ja tavadest tulenevat ebavõrdsust, mis pole tahtlik, vaid on tingitud mitmesugustest institutsioonilistest teguritest õigusaktide, poliitika ja tavade väljatöötamisel, rakendamisel ja läbivaatamisel. Euroopa Liidu riiklike võrdõiguslikkust edendavate asutuste võrgustiku EQUINET seisukoht „Roma and Traveller Inclusion: Towards a new EU Framework, Learning from the work of equality bodies“, juuni 2020.

- c) meetmed, millega ühendatakse sissetulekutoetus aktiivsete tööturumeetmetega ja tööhõivetoetusega, eelkõige roma naiste ja liikuvate ELi romade puhul, ning antakse teavet selle kohta, millised on olemasolevad seaduslikud abikõlblikkusnõuded selliste hüvitiste kasutamiseks, millega kaasnevad aktiveerimis- ja tugiteenused;
  - d) meetmed, millega tagatakse, et erilist tähelepanu pööratakse laste vaesuse ennetamisele ja selle vastu võitlemisele, sealhulgas võttes tõhusaid riiklikke meetmeid, milles võetakse arvesse mitu põlvkonda kestvat vaesust põlistavaid mehhanisme ning vajadust toetada roma lapsi ja nende perekondi sellistes omavahel seotud valdkondades nagu tööhõive, sotsiaalteenused, haridus ning alusharidus ja lapsehoid, tervishoid, eluase ning esmatähtsate teenuste kättesaadavus, toitumine ja vaba aja veetmise võimalused;
  - e) meetmed, millega võimestamise ja rahalise kaasamise meetmete raames toetatakse noorte täiskasvanute ja perekondade finantskirjaoskust, sealhulgas paremat otsustamis- ja planeerimisoskust.
4. Liikmesriigid peaksid, kui see on asjakohane, suurendama romade, sealhulgas naiste, laste, noorte, eakate ja puudega inimeste sisulist osalemist ja nendega konsulteerimist, et toetada tõhusalt romade võrdõiguslikkust ja mittediskrimineerimist. See peaks hõlmama järgmisi meetmeid:
- a) meetmed, millega toetatakse kodanikuaktiivsust, edendades eelkõige roma naiste ja noorte sotsiaalset, majanduslikku, poliitilist, kultuurilist ja kodanikuna osalemist;
  - b) meetmed, millega edendatakse romade kodanikuühiskonna suutlikkuse suurendamist ja esiletõusu, et võimaldada romadel osaleda poliitikatsükli kõigis etappides ja avalikus elus üldiselt;
  - c) meetmed, millega edendatakse romade tööhõivet avaliku ja erasektori asutustes, mis toetaks mitmekesisust ning oskusteavet strateegilistes protsessides ning aitaks pakkuda eeskujusid;
  - d) meetmed, millega suurendatakse ebasoodsas olukorras olevate roma kogukondade liikmete teadlikkust inimõigustest ning kodanikuõigustest ja -kohustustest;
  - e) meetmed, millega kooskõlastatakse eri sektorite ressursse, võrgustikke ja oskusteavet, et suurendada noorte romade osalemist otsustusprotsessides ja aidata suurendada nende juhtimisoskusi.

Valdkondlikud eesmärgid

Juurdepääs kvaliteetsele kaasavale tavaharidusele

- 5. Liikmesriigid peaksid tagama, et kõikidel romadel oleks tõhus võrdne juurdepääs kõikidele haridusvormidele ja -tasemetele alates väikelaste haridusest ja hoiust kuni kolmanda taseme hariduseni, sealhulgas teise võimaluse haridusele, täiskasvanuharidusele ja elukestvatele õppele.
- 6. Liikmesriigid peaksid tagama roma õpilaste võrdsema juurdepääsu kvaliteetsele ja kaasavale haridusele, sealhulgas järgmiste meetmete abil:
  - a) meetmed, millega hoitakse ära ja kõrvaldatakse igasugune segregatsioon hariduses ning tagatakse kõigi õpilaste potentsiaali toetamine;
  - b) meetmed, millega ennetatakse ja välditakse väärdiagnoose, mis põhjustavad roma õpilaste põhjendamatu eriõppe suunamist, ning tagatakse, et eriõppe pakkumine tugineb läbipaistval ja seaduslikul menetlusel;
  - c) meetmed, millega pakutakse tõhusaid meetodeid hariduse valdkonnas varasema ebaõigluse, sealhulgas segregatsiooni tunnistamiseks ja heastamiseks, pidades silmas ka roma õpilaste põhjendamatu eriõppeasutuste paigutamist ja ebavõrdset kohtlemist;
  - d) meetmed, millega edendatakse võrdõiguslikkust, kaasamist ja mitmekesisust haridussüsteemis ja klassiruumis, tehes näiteks kättesaadavaks kutsearendusprogrammid, mentorluse ja vastastikuse õppe;
  - e) meetmed, millega soodustatakse lapsevanemate tõhusat kaasamist roma õpilaste haridusse ning edendatakse koolide ja kohalike kogukondade vahelisi suhteid, muu hulgas vahendajate ja abiõpetajate kaudu;
  - f) meetmed, millega toetatakse kõigi õpilaste, sealhulgas puuetega laste võrdset osalemist ja aktiivset kaasatust peamistes haridustegevustes ja -protsessides;

- g) meetmed, millega võideldakse koolikiusamise ja ahistamise vastu nii internetis kui ka väljaspool seda, et kaitsta kõiki lapsi, sealhulgas romasid;
- h) meetmed, millega suurendatakse õpetajate ja muude koolitõtajate teadlikkust romade ajaloost ja kultuurist ning nende diskrimineerimise ja selle algpõhjuste, sealhulgas romavastasuse ja alateadlike eelarvamuste äratundmise ja nende vastu võitlemise meetoditest ning sellest, kui oluline on mittediskrimineeriv haridus ja tõhus võrdne juurdepääs tavaharidusele;
- i) meetmed, millega toetatakse jõupingutusi tagamaks, et roma õpilased omandavad praegustele ja tulevastele tööturu vajadustele vastavad oskused.
7. Liikmesriigid peaksid töötama selle nimel, et kaotada igasugune haridusvõimalusi, haridustulemusi ja hariduse omandamist puudutav diskrimineerimine, ebavõrdsus ja ebasoodsad tingimused, sealhulgas, kui see on asjakohane, järgmiste meetmete abil:
- a) meetmed, millega tagatakse juurdepääs kvaliteetsele väikelaste haridusele ja hoiule, pöörates erilist tähelepanu roma laste, sealhulgas ebasoodsas olukorras olevate roma laste varasele kaasamisele;
- b) meetmed, millega pakutakse tihedas koostöös roma õpilaste perekondadega individuaalset tuge ja vahendamist, et täita keelelisi, kognitiivseid ja hariduslünki, ning edendatakse teise võimaluse haridust ja täiskasvanuharidust;
- c) meetmed, millega ennetatakse haridussüsteemist varakult lahkumist ning väljalangemist kõikidel haridustasemetel, pöörates erilist tähelepanu roma tütarlastele, ⁽²⁰⁾ näiteks koolide, vahendajate ja sotsiaalkaitseametite vahelise koostöö kaudu;
- d) meetmed, millega tunnistatakse selliste laste haavatavust, kelle vanemad on läinud välismaale, ning pakutakse neile eelisjuurdepääsu koolivälisele programmidele ja individuaalsele toele;
- e) meetmed, millega suurendatakse romade sotsiaalset liikuvust, näiteks positiivsete meetmete abil, sihtotstarbeliste stipendiumide abil kutsehariduses, kesk- ja kõrghariduses ning õpetajakoolituses ja karjäärinõustamise abil;
- f) meetmed, millega tagatakse sujuv üleminek ühelt haridustasemelt teisele ning edendatakse kesk- ja kõrghariduse omandamist, sealhulgas karjäärinõustamise, muu nõustamise, mentorluse ja rahalise toetuse kavade kaudu;
- g) meetmed, millega toetatakse osalemist mitteformaalses õppes ja õppekavavälises tegevuses, sealhulgas noorte osalustegevuses, spordi- ja kultuuritegevuses tervise- ja ühiskonnaõppe raames ja muus tegevuses, mis soodustab enesearengut, psühholoogilist vastupidavust ja heaolu;
- h) meetmed, millega edendatakse, kui see on asjakohane, digioskuste omandamist, lairibajuurdepääsu, piisavat digitaristut ning kaugõppeks vajaliku õppematerjali pakkumist nii formaalhariduses kui ka mitteformaalses hariduses, et ennetada sotsiaal-majanduslikult ebasoodsas olukorras olevate õpilaste, nende õpetajate ja vanemate digitaalset tõrjutust ning tagada roma õpilasteni jõudmine, sealhulgas nendeni, kes elavad maapiirkondades või segregeeritud piirkondades.

Juurdepääs kvaliteetsele ja kestlikule tööhõivele

8. Liikmesriigid peaksid edendama (eelkõige noorte) romade tõhusat ja võrdset juurdepääsu kvaliteetsele ja kestlikule tööhõivele, sealhulgas, kui see on asjakohane, järgmiste meetmetega:
- a) meetmed, millega jõutakse noorte romadeni, ⁽²¹⁾ et suurendada nende teadlikkust kättesaadavatest, eelistatavalt lõimitud tööhõive- ja sotsiaalteenustest, ning juhatakse nad kõnealuste teenuste juurde;
- b) meetmed, millega tegeletakse noorte töötute romade ja mitteaktiivsete romade vajadustega, koostades nende jaoks individuaalsed terviklikud tegevuskavad, milles võetakse arvesse nende eelistusi ja motivatsiooni, tõkkeid ja ebasoodsaid asjaolusid ning töötuse ja mitteaktiivsuse põhjuseid;

⁽²⁰⁾ „Roma women in nine EU Member States“ (2019), Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti aruanne, milles kirjeldatakse roma naiste ja tütarlaste ees seisvaid väljakutseid.

⁽²¹⁾ Kooskõlas kirjeldusega, mis on esitatud nõukogu 30. oktoobri 2020. aasta soovitusel, mis käsitleb algatust „Töösild – noorte tööhõive tugevdamine“ ja millega asendatakse nõukogu 22. aprilli 2013. aasta soovitus noortegarantii loomise kohta (ELT C 372, 4.11.2020, lk 1)

- c) meetmed, millega toetatakse esimest töökogemust, töölesuunamist, õpipoisiõpet ja karjääriedendust;
- d) meetmed, millega hõlbustatakse üleminekut hariduse omandamiselt tööellu koolituse, mentorluse, kutseõppe, praktika, ettevõtlusinkubaatorite ja duaalõppe kaudu;
- e) meetmed, millega toetatakse romade võimalusi omandada digioskusi, et nad tuleksid paremini toime tööturu nõudlusega ning saaksid kasutada ära võimalusi, mida pakuvad igapäevaelus olemasolevad ja uued digivahendid ja suundumused;
- f) meetmed, millega toetatakse töökohapõhist õpet, oskuste arendamist, kutsekvalifikatsioonide omandamist ja ajakohastamist ning teise võimaluse haridust;
- g) meetmed, millega edendatakse sihipäraste toetuste abil tõeliselt võrdset juurdepääsu füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisele ja ettevõtlusele, sealhulgas sotsiaalsele ettevõtlusele;
- h) meetmed, millega edendatakse võrdset juurdepääsu tööhõivele nii avalikus kui ka erasektoris, näiteks positiivsete meetmete ja tööandjate toetuskavade abil, ning parandatakse juurdepääsu tööturuasutustele, sealhulgas aktiivse tööturupoliitika meetmetele;
- i) meetmed, millega toetatakse liikuvust tööturul, eelkõige nende inimeste puhul, kes elavad piiratud töövõimalustega maapiirkondades ja segregeeritud piirkondades;
- j) meetmed, millega võideldakse diskrimineerimise vastu, vähendatakse seda ja kõrvaldatakse see, suurendades teadlikkust mittediskrimineerivast tööhõiveest ja juurdepääsust tööhõivele ja aktiveerimismeetmetele, ning koolitatakse tööandjaid diskrimineerimise ja selle algpõhjuste, sealhulgas romavastasuse ja alateadlike eelarvamuste äratundmise ja nende vastu võitlemise meetodite alal.

Tervishoid ning juurdepääs kvaliteetsetele tervishoiu- ja sotsiaalteenustele

9. Liikmesriigid peaksid tagama tõketeta tõhusa ja võrdse juurdepääsu kvaliteetsetele tervishoiu- ja sotsiaalteenustele, eelkõige kõige suuremas ohus olevate rühmade või marginaliseeritud või kõrvalistes paikkondades elavate rühmade jaoks, kui see on asjakohane, järgmiste meetmetega:
- a) meetmed, millega edendatakse ja hõlbustatakse:
    - i) roma naiste juurdepääsu kvaliteetsetele ennetavatele arstlikele kontrollidele, sõeluuringutele, sünnituseelsele ja -järgsele hooldusele, nõustamisele ja pereplaneerimis-, samuti seksuaal- ja reproduktiivtervishoiu teenustele, mida riiklikud tervishoiuteenistused üldiselt osutavad;
    - ii) roma naiste juurdepääsu soolise vägivalda ohvritele osutatavatele teenustele;
    - iii) roma laste juurdepääsu kvaliteetsele esmatasandi tervishoiule, sealhulgas esmatasandi ennetusprogrammidele nagu vaksineerimine;
    - iv) haavatava roma elanikkonna, näiteks eakad romad, puuetega romad, LGBTI-romad, liikuvad ELi romad, kolmandate riikide kodanikest romad ja kodakondsuseta romad, juurdepääs kvaliteetsele tervishoiule;
  - b) meetmed, millega suurendatakse romade teadlikkust esmase ennetuse meetmetest, näiteks tervisliku elustiili programmid ja programmid mõnuainete kuritarvitamise ennetamiseks, ning parandatakse juurdepääsu vaimse tervise teenustele, kui see on asjakohane, tervishoiuvaldkonna vahendajate kaudu;
  - c) meetmed, millega ennetatakse ja tõkestatakse romade diskrimineerimist, suurendades teadlikkust mittediskrimineerivast juurdepääsust tervishoiuteenustele ja tervishoiuteenuste osutamisest, ning koolitades tervishoiutöötajaid, meditsiinitudengeid ja tervishoiuvaldkonna vahendajaid diskrimineerimise ja selle algpõhjuste, sealhulgas romavastasuse ja alateadlike eelarvamuste äratundmise ning nende vastu võitlemise meetodite alal;
  - d) meetmed, millega võideldakse kõikide romade digitaalse tõrjutuse vastu juurdepääsul tervishoiuteenustele, muu hulgas ületades juurdepääsul tervishoiuteabele esineva digioskuste lõhe;
  - e) meetmed, millega välditakse segregatsiooni tervishoiuvaldkonnas ja kaotatakse see;
  - f) meetmed, millega tagatakse tervishoiuvaldkonnas varasema ebaõigluse (sealhulgas roma naiste pealesunnitud, sunniviisiline või muul viisil mittevabatahtlik steriliseerimine) tunnistamine ja heastamine;

- g) meetmed, millega edendatakse romade võrdset juurdepääsu meditsiiniõpingutele ning julgustatakse romade värbamist tervishoiutöötajateks ja tervishoiuvaldkonna vahendajateks, eelkõige piirkondades, kus roma elanikkonna osakaal on märkimisväärne;
- h) meetmed, millega võideldakse marginaliseeritud või kõrvalistes paikkondades võimalike haiguspuhangute vastu ja ennetatakse neid;
- i) meetmed, millega tagatakse romade puhul puuetega inimeste, eakate ja vanemliku hoolitsuseta jäänud laste juurdepääs kogukonna- ja perepõhisele teenustele, näiteks arendusteenused, sotsiaaleluruumid, puuetega inimeste päevakeskused ja kasuvanemate võrgustikud;
- j) meetmed, millega ennetatakse hoolekandeesutustesse paigutamist ning edendatakse üleminekut asutusepõhiselt hoolduselt kogukonna- või perepõhisele hooldusele, toetades ebakindlas olukorras olevaid perekondi, näiteks nõustamisteenused ja rahalised stiimulid, toiduabi jaotamine, eluasemetoetus, arendusteenused;
- k) meetmed, millega edendatakse parimate tavade vahetamist ja levitamist seoses romade tervisega, kasutades näiteks komisjoni ning tervise edendamise, haiguste ennetamise ja mittenaakkuslike haiguste ravi juhtrühma kuuluvate liikmesriikide rahvatervise valdkonna raamistikku;
- l) meetmed, millega edendatakse selliste haiguste uurimist ja ennetamist, mis on rohkem levinud vaesuse ohus olevate inimeste seas.

Juurdepääs asjakohasele segregatsioonita eluasemele ja esmatahtsatele teenustele

10. Liikmesriigid peaksid tagama romade võrdse kohtlemise juurdepääsul asjakohasele segregatsioonita eluasemele ja esmatahtsatele teenustele, sealhulgas järgmiste meetmetega:
- a) meetmed, millega tagatakse juurdepääs esmatahtsatele teenustele – kraanivesi, ohutu ja puhas joogivesi, ⁽²²⁾ asjakohane kanalisatsioon, jäätmete kogumise ja käitlemise teenused, keskkonnateenused, elekter, gaas, transport, finantsteenused ja digitaalne kommunikatsioon – ning füüsilisele taristule, tagades põhiliste kommunaalteenuste järjepidevuse nii tavapärastes tingimustes kui ka pandeemiade, ökoloogiliste katastroofide ja muude kriiside ajal;
  - b) meetmed, millega jälgitakse igasugust ruumilist segregatsiooni, ennetatakse seda ja võideldakse selle vastu ning edendatakse segregatsiooni kaotamist, koostades koos kohalike kogukondade ja mõjutatud roma kogukondadega konkreetsed kavad eluasemeprobleemide lahendamiseks;
  - c) meetmed, millega toetatakse ja tugevdatakse elamumajanduse, esmatahtsate teenuste ja keskkonnastandardite eest üldiselt vastutavaid avaliku sektori asutusi ning muid kõnealuste valdkondade asjakohaseid osalejaid, andes neile näiteks vajalikud volitused ja vahendid eluasemevajaduste kindlaksmääramiseks, segregatsiooni jälgimiseks ning vajaduse korral terviklike regulatiivsete või toetusmeetmete rakendamiseks;
  - d) meetmed, millega välditakse sunniviisilist väljatõstmist, edendades varajast hoiatamist ja vahendamist, korraldatakse väljatõstmise ohus olevate inimeste toetamist ja pakutakse neile vajaduse korral sobivat alternatiivset eluaset, keskendudes eelkõige perekondadele;
  - e) meetmed, millega parandatakse romade elutingimusi ning ennetatakse reostuse ja saastega kokkupuutumise kahjulikku tervisemõju ning võideldakse selle vastu;
  - f) meetmed, millega tagatakse kodututele romadele sotsiaalne tugi ja juurdepääs üldteenustele;
  - g) meetmed, millega tagatakse võrdne juurdepääs eluasemetoetusele ning võetakse arvesse üksikisikute ja perekondade erivajadusi;
  - h) meetmed, millega toetatakse tõrjutud romadele suunatud integreeritud eluasemekavu meetmete abil, millega ühendatakse ehitamiseks ja eluasemete säilitamiseks antavad mikrolaenu finantskirjaoskuse ja säästukavadega, ehituskoolituste ja aktiveerimismeetmetega;
  - i) meetmed, millega toetatakse *traveller*’ide peatuspaikade rajamist ja hooldamist.

⁽²²⁾ Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2020. aasta direktiivi (EL) 2020/2184 (olmevee kvaliteedi kohta) (ELT L 435, 23.12.2020, lk 1) artiklit 16 koostoimes põhjendusega 31.

Partnerlused ja institutsiooniline suutlikkus

Riiklike romade kontaktpunktide kaasamine ja toetamine

11. Liikmesriigid peaksid tagama riiklikele romade kontaktpunktidele piisavad ja vajalikud vahendid, töötajad ja institutsioonilise mõjuvõimu ning neid võimestama, et nad saaksid tõhusalt koordineerida ja jälgida romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevat riiklikku poliitikat, sealhulgas kohaliku tasandi teavitustegevust.
12. Toetudes romade kaasamise riiklike platvormide reformitud protsessidele, peaksid liikmesriigid võimaldama riiklikel romade kontaktpunktidel vahendada romade kodanikuühiskonna osalemist romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike ning kohalike tegevuskavade väljatöötamises, rakendamises, järelevalves ja läbivaatamises.
13. Liikmesriigid peaksid tagama, et riiklikud romade kontaktpunktid oleksid kaasatud sotsiaalse kaasamise poliitika ja universaalteenuste kujundamisse, mis suurendaks kontaktpunktide asjakohasust romade jaoks ja tõhustaks nende teavitustegevust, sealhulgas tuleks nad asjakohasel juhul kaasata otsuste tegemisse liidu vahendite kavandamise ja järelevalve kohta.

Võrdset kohtlemist edendavate asutuste kaasamine

14. Liikmesriigid peaksid oma vastavates õigusraamistikes toetama võrdset kohtlemist edendavaid asutusi („võrdõiguslikkust edendavad asutused“), et nad tegutseksid oma volituste piires tõhusalt ja sõltumatult ning saaksid teha koostööd kõigi asjakohaste osalejatega, sealhulgas riiklike romade kontaktpunktide, avaliku sektori asutuste, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja erasektoriga. Selline toetus peaks, kui see on kohaldatav, muu hulgas võimaldama võrdõiguslikkust edendavatel asutustel:
  - a) uurida diskrimineerimise, vaenukõne ja vaenukuritegude juhtumeid ning algatada strateegilisi kohtuvaidlusi;
  - b) tegeleda diskrimineerimisest, vaenukõnest ja vaenukuritegudest teatamata jätmise probleemiga ning suurendada romade teadlikkust oma õigustest;
  - c) teha teadusuuringuid ja koguda andmeid romade võrdõiguslikkuse ja diskrimineerimise kohta;
  - d) arendada romade kodanikuühiskonna suutlikkust ja teha sellega koostööd, keskendudes õiguskaitse kättesaadavusele ja võrdõiguslikkust käsitlevate õigusaktide täitmise tagamisele;
  - e) pakkuda suuniseid ja koolitust üldsusele ning avaliku ja eraõiguslikele organisatsioonidele.
15. Liikmesriigid peaksid võimaldama, et võrdõiguslikkust edendavad asutused oleksid tihedalt kaasatud romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike ning asjakohaste liidu rahastamisprogrammide väljatöötamisse, rakendamisse, järelevalvesse ja läbivaatamisse ning saaksid neisse tõhusalt panustada, kui see on asjakohane, sealhulgas järgmiselt:
  - a) tuginedes võrdõiguslikkust edendavate asutuste nõuannetele riiklike strateegiliste raamistike rakenduskavade koostamisel, et tagada strateegiate väljatöötamisel ja rakendamisel suurem keskendumine diskrimineerimise vastu võitlemisele ja selle ennetamisele, sealhulgas romavastasuse vastu võitlemisele ning struktuurse diskrimineerimise kaotamise pingutustele;
  - b) võimaldades võrdõiguslikkust edendavate asutuste kaasatust romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike rakendamise, järelevalve ja läbivaatamise jälgimiseks loodud struktuuridesse ning asjaomaste liidu fondide seirekomisjonidesse.

Kohalike ja piirkondlike sidusrühmade kaasamine

16. Liikmesriigid peaksid asjakohasel juhul kaasama piirkondlikud ja kohalikud omavalitsused ning kohaliku kodanikuühiskonna riiklike strateegiliste raamistike väljatöötamisse, rakendamisse, järelevalvesse ja läbivaatamisse.
17. Liikmesriigid peaksid julgustama piirkondlikke ja kohalikke omavalitsusi nende vastava pädevuse piires välja töötama või ajakohastama oma kohalike tegevuskavasid või segregatsiooni kaotamise kavasid või romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevaid strateegilisi raamistikke. Need kohalikud kavad või strateegilised raamistikud peaksid võimalikult suures ulatuses sisaldama meetmeid, lähtetasemeid, võrdlusaluseid, mõõdetavaid eesmärke ja rahaliste vahendite eraldamist.

18. Liikmesriigid peaksid tagama kesk- ja kohaliku tasandi asutuste vahelise koostöö selliste liidu rahastamisprogrammide kavandamisel ja rakendamisel, mis on olulised romade diskrimineerimise ennetamise ja selle vastu võitlemise seisukohast, et tagada romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemisega arvestamine programmide ettevalmistamises, rakendamises, järelevalves ja hindamises ning suunata liidu rahalisi vahendeid kohalikul tasandil paremini.
19. Liikmesriigid peaksid edendama kaasatust ja mitmekesisust asjakohaste meetmete, nagu positiivsete meetmete abil, et tagada romade võrdne juurdepääs tööhõivele kohaliku ja piirkondliku tasandi avaliku sektori asutustes.
20. Liikmesriigid peaksid edendama romade võimestamist ja tunnustama roma naiste ja meeste esindatust kohalikul tasandil.

Koostöö kodanikuühiskonnaga

21. Liikmesriigid peaksid edendama sotsiaalset innovatsiooni, partnerlust ja koostööd avaliku sektori asutuste ning romade ja nende huve kaitsvate kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel.
22. Liikmesriigid peaksid kasutama täielikult ära romade riiklike platvorme või liikmesriikide mis tahes muid koostöö- ja dialoogikanaleid, et kaasata romasid ja nende huve kaitsvaid kodanikuühiskonna organisatioone ning muid sidusrühmi romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike ja kohalike tegevuskavade väljatöötamisse, rakendamisse, järelevalvesse ja läbivaatamisse läbipaistval ja kaasaval viisil.
23. Liikmesriigid peaksid toetama kodanikuühiskonda romade vastu suunatud vaenukuritegude, vaenukõne ning muude romade vastu suunatud kuritegude jälgimisel ja nendest teatamisel ning aitama ohvritel vaenukuritegudest ja vaenukõnест teatada.
24. Liikmesriigid peaksid tagama rahastamise, et toetada romade ja nende huve kaitsvate kodanikuühiskonna organisatsioonide, sealhulgas romade noorteorganisatsioonide mitmekesisust ja sõltumatust, võimaldades neil tänu sellele anda sõltumatute järelevalveorganisatsioonidena aru romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike kohta ja neid jälgida ning säilitada oma haldussuutlikkus.
25. Liikmesriigid peaksid kaasama kodanikuühiskonda ja roma kogukondi liidu fondide kogu programmitsükli jooksul riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil, sealhulgas asjaomaste liidu vahendite seirekomisjonide liikmetena.
26. Liikmesriigid peaksid edendama roma kodanikuühiskonnas, sealhulgas noorteorganisatsioonides, suutlikkuse suurendamist ja juhtimist, et võimaldada asjaomastel asutustel ja organisatsioonidel osaleda poliitikatsükli kõikides etappides ja avalikus elus üldiselt.
27. Liikmesriigid peaksid edendama valdkondadevahelist tööd ning laiemaid võrdõiguslikkust ja kaasamist edendavaid liite, kaasates valitsusi, kodanikuühiskonda, ettevõtjaid ja tööstust, akadeemilisi ja teadusringkondi. Sellega võiksid kaasnedä selliste asutuste ühismeetmed, kes edendavad soolist võrdõiguslikkust, võitlevad rassismi, rassilisest või etnilisest päritolust tingitud diskrimineerimise, ksenofoobia ja sellega seotud sallimatuse vastu või kes töötavad laste, eakate, romade, LGBTI-inimeste, puuetega inimeste, varjupaigataotlejate, pagulaste ja muude rändajate ning kodakondsuseta isikute õiguste eest.

Riikidevaheline koostöö

28. Liikmesriigid peaksid tõhustama koostööd ja vastastikust õppimist selle kohta, kuidas kõige tõhusamal viisil integreerida romade võrdõiguslikkus, kaasamine ja osalemine kõigi oluliste liidu algatuste rakendamisse.
29. Liikmesriigid peaksid edendama riikidevahelist partnerlust ja teabevahetust, toetades romade riiklike kontaktpunktide võrgustikku, ELi romade võrgustikku ja Euroopa romade platvormi.

30. Haavatavas olukorras on teatavad liikuvad ELi romadest kodanikud, kes asuvad elama liikmesriiki, mis ei ole nende päritoluliikmesriik, või viibivad selles liikmesriigis ajutiselt, sealhulgas selleks, et kasutada hooajalisi või lühiajalisi töövõimalusi. Liikmesriigid peaksid, kui see on asjakohane, julgustama asjakohaste riikidevahelise koostöö vormide (sealhulgas kahe- või mitmepoolsed projektid ja lepingud) loomist ja neis aktiivset osalemist riiklikul, piirkondlikul või kohalikul tasandil, austades samas kehtivat liidu õigusraamistikku ja siseriiklikke õigust. See võiks näiteks hõlmata koostööd küsimustes, mis puudutavad juurdepääsu haridusele, roma laste kogemusi ja tulemusi ning omavalitsuse tasandil esinevaid vajadusi ja väljakutseid. Sellises koostöös tuleks näha ette romade endi osalemist.

Rahastamine

31. Liikmesriigid, eelkõige need, kus on romade võrdõiguslikkuse, kaasamise ja osalemisega suuremaid probleeme ja/või suurem roma kogukond, peaksid kasutama maksimaalselt ja optimaalselt liidu ja riiklike üldisi ja sihtotstarbelisi rahalisi vahendeid, mis on romade diskrimineerimise ennetamise ja selle vastu võitlemise seisukohast asjakohased; selleks võib valida erieesmärgi edendada ebasoodsas olukorras rühmade ja selliste tõrjutud kogukondade nagu romade sotsiaal-majanduslikku lõimimist⁽²³⁾ ning muu hulgas tuleb tagada võrdõiguslikkuse ja sotsiaal-majandusliku kaasatuse seisukohast asjakohaste liidu ja riiklike rahastamisallikate tõhus kooskõlastamine.
32. Liikmesriigid peaksid soodustama piirkondlike ja kohalike asutuste, linna- ja muude avaliku sektori asutuste, majandus- ja sotsiaalpartnerite ning asjakohaste kodanikuühiskonna organisatsioonide, vabaihenduste ning sotsiaalse kaasatuse, põhiõiguste ja mittediskrimineerimisega tegelevate asutuste osalemist liidu programmide ettevalmistamises, rakendamises, järelevalves ja hindamises, sealhulgas seirekomisjonides.
33. Liikmesriigid peaksid eraldama piisavalt riiklike vahendeid, et rakendada poliitikameetmeid, mis on esitatud romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevas ELi strateegilises raamistikus ning riiklikes strateegilistes raamistikutes, tagades, et need vastavad roma kogukondade tegelikele vajadustele ning on proportsionaalsed roma kogukondade suuruse ja probleemidega.
34. Liikmesriikide taaste- ja vastupidavuskavadetes⁽²⁴⁾ tuleks arvesse võtta ja edendada kõigi õigusi ja võrdseid võimalusi ning edendada ebasoodsas olukorras olevate rühmade, sealhulgas romade ja teiste vähemuse rassilise või etnilise taustaga inimeste kaasamist.
35. Liikmesriigid peaksid parandama vähemuste sotsiaal-majanduslikku kaasatust käsitlevate liidu programmide või struktuurireformide väljatöötamist, rakendamist, järelevalvet ja hindamist, näiteks paludes tehnilist abi struktuurireformi tugiprogrammist.
36. Liikmesriigid peaksid julgustama riiklike ja liidu rahaliste vahendite kasutamist, et suurendada kesk- ja kohaliku tasandi asutuste ning kodanikuühiskonna organisatsioonide suutlikkust ning võimaldada neil vahetada häid tavu nii, et need asutused ja organisatsioonid saaks aidata kaasa romade diskrimineerimise vastu võitlemise meetmete elluviimisele, kiirendades võrdõiguslikkuse ja kaasatuse saavutamist, muu hulgas segregatsiooni vastu võitlemise ja romade osalemise edendamise kaudu.
37. Liikmesriigid peaksid tegelema kohaliku tasandi, sealhulgas linnapiirkondade rahastamisvajadustega, kui see on asjakohane, et oleks võimalik toetada liikuvaid ELi romasid, pakkudes neile muu hulgas keeleõpet, kvaliteetset väikelapse haridust ja hoidu, haridust, avalike tööturuasutuste, sotsiaaltöötajate ja vahendajate teenuseid jne.

⁽²³⁾ Vt eelkõige ESF+ 2021–2027 ettepaneku artikli 4 lõike 1 punktid v ja viii.

⁽²⁴⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. veebruari 2021. aasta määrus (EL) 2021/241, millega luuakse taaste- ja vastupidavusraha (ELT L 57, 18.2.2021, lk 17).

Romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike järelevalve ja aruandlus nende kohta

38. Liikmesriigid peaksid jälgima ja hindama riiklike strateegiliste raamistike rakendamist, kasutades, kui see on asjakohane, näitajate kogumit, mille Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, riiklikud romade kontaktpunktid, riiklikud statistikaametid ja komisjon on välja töötanud romasid käsitlevate näitajate ja aruandluse töörühmas (mille tööd koordineerib Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet) ⁽²⁵⁾. Liikmesriigid võivad kasutada ka riiklikke näitajaid, kooskõlas oma riiklike õigusraamistike ja poliitiliste lähenemisviisidega ning romade olukorraga nende territooriumil.
39. Võttes arvesse teatise sätestatud liidu sihte ja peamisi eesmärke, peaksid liikmesriigid, kui see on asjakohane, lisama romasid käsitlevatesse riiklikesse strateegilistesse raamistikesse riiklikud kvantitatiivsed ja/või kvalitatiivsed eesmärgid, mis on kohandatud riigi oludega ja kättesaadavate võrdõiguslikkust käsitlevate andmete kogumise võimalustega, mis võivad näiteks hõlmata kas etnilise päritolu alusel eristatud andmeid või asjakohaseid sotsiaal-demograafilisi asendusandmeid või nende kahe kombinatsiooni.
40. Liikmesriigid peaksid teavitama komisjoni kõikidest käesoleva soovitus kohaselt võetud meetmetest 2023. aasta juuniks. Seejärel peaksid liikmesriigid esitama iga kahe aasta järel komisjonile aruande rakendatavate ja uute meetmete kohta, sealhulgas teabe romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike rakendamisel igas teemavaldkonnas tehtud edusammude kohta. Komisjon tugineb liikmesriikide aruannetele iga kahe aasta tagant koostatavates aruannetes ja hindamisaruannetes, mille ta esitab romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva ELi strateegilise raamistiku rakendamise kohta Euroopa Parlamendile ja nõukogule.
41. Liikmesriigid peaksid hõlbustama romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevate riiklike aruannete täielikku avalikustamist, et suurendada läbipaistvust ja võimaldada õppida poliitikakogemustest; samuti peaksid nad vajaduse korral korraldama, et riiklikku strateegiat ja lõplikke rakendamisarundeid arutatakse riigi parlamendis.
42. Amet peaks viima aastateks 2020, 2024 ja 2028 ellu korrapärase romade uuringu, et esitada lähtetasemete, vahe- ja lõpptulemuste kohta vajalikud andmed, mis kajastavad romade olukorra mis tahes muutusi. Amet peaks ühtlasi toetama liikmesriike nende jõupingutustes koguda asjakohaseid andmeid võrdõiguslikkuse kohta, toetama komisjoni järelevalves ja analüüsis ning toetama riiklikke romade kontaktpunkte aruandluses, kasutades romasid käsitlevate näitajate ja aruandluse töörühma abi,

KUTSUB KOMISJONI ÜLES:

43. Tagama, et liikmesriikide esitatud teave võetakse aluseks Euroopa Parlamendile ja nõukogule esitatavatele aruannetele romasid käsitlevate riiklike strateegiliste raamistike rakendamise kohta.
44. Jätkama jõupingutuste tegemist, et integreerida romade võrdõiguslikkus, kaasamine ja osalemine kõikide asjakohaste peamiste komisjoni algatuste väljatöötamisse ja rakendamisse ning samuti jätkama romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva riikliku poliitika jälgimist Euroopa poolaasta ja Euroopa sotsiaalõiguste samba raames.
45. Jätkama riikidevahelise partnerluse ja suhtluse edendamist, toetades riiklike romade kontaktpunktide võrgustikku, ELi romade võrgustikku, Euroopa romade platvormi, Euroopa Parlamendi ettevalmistavat meedet kodanikuühiskonna järelevalveks ja Euroopa Liidu riiklike võrdõiguslikkust edendavate asutuste võrgustikku (Equinet).
Käesoleva soovitusena asendatakse nõukogu 9. detsembri 2013. aasta soovitus romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta.

Brüssel, 12. märts 2021

Nõukogu nimel
eesistuja
A. P. ZACARIAS

⁽²⁵⁾ 7. oktoobri 2020. aasta teatise 2. lisa ja Monitoring framework for an EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation – Objectives and indicators.